

16 באוגוסט 1944 – היום בו הגיעו יהודי רודוס לאושוויץ

נעמה גליל

קהילה ספרדית שוקקת התגוררה משך מאות בשנים באי השושנים - רודוס. מסעה האחרון החל ב-19 ביולי 1944 עם הוראת הגרמנים על התייצבותם של הגברים היהודים בני 18 ומעלה במפקדה של חיל האוויר שהייתה למעשה מטה הגסטאפו בעיר. עילת האיסוף - כך נאמר להם - היתה גיוס יהודים למאמץ המלחמתי. למחרת הורו הגרמנים על התייצבותם של הנשים והילדים. אלה הוכרחו לקחת עמם את חפצי הערך המשפחתיים. היהודים רוכזו בתנאי מעצר קשים עד 23 ביולי ואז הורו להם לצאת רגלית על מטלטליהם לכיוון הנמל. על העיר הוטל עוצר וברחובות השוממים פסעו היהודים לעבר סירות הדיג שהמתינו להם. בלרוס (Leros) עצרה הספינה בכדי לאסוף את דניאל רחמים, היהודי היחיד שחי באי. בהמשך צורפה אליהם ספינה נוספת ועליה מגורשים מהאי קוס (Kos).

התחנה הבאה במסע היתה נמל פיראוס, משם הובלו למחנה המעבר היידארי (haidari). מטילדה ארביב לבית שחון סיפרה בעדותה כי לאביה היו משקפי שמש אותם טמן בכיסו והם בלטו מעט. "עם ירידתנו בנמל פיראוס גרמני שאל את אבא "מה זה", אבל אבי לא הבין אף מילה בשפה הגרמנית. לא ידע מה הוא רוצה ממנו. אז הנאצי תפס את המשקפיים הוציא אותם ונתן לאבא מכה קשה בעין." מחסום השפה ימשיך ויהווה מכשול גם בהמשך דרכם של יהודי רודוס.

ב-3 באוגוסט הועלו יהודי רודוס לקרונות בקר. כשבעים איש בקרון, לעיתים יותר, דחוסים עם מעט המטלטלים שנותרו בידם. במעלה הקיר היה פתח אוורור צר ובעיבורו של הקרון ניצבו שני דליים: האחד מלא מים שהתרוקן עד מהרה והאחר שנועד לעשיית הצרכים בפרהסיה והתמלא עד מהרה עד למעלה מיכולת הקיבול שלו. 13 ימים ארך המסע מן הים התיכון ועד שעריו של מחנה בירקנאו.

סילביה ברו לבית חסון העידה כי המזון היחיד שבא אל פיה במהלך הנסיעה הארוכה היו שני לימונים, קרום לחם ומעט מים. היא הייתה היחידה מכל בני משפחתה בקרון. יתר בני משפחתה היו בקרונות אחרים. "יום אחד הרכבת עצרה ואחותי הנשואה סניורו ירדה והצליחה לראות אותי ואפילו לבקש ממני טובה. אני עוד זוכרת ושומעת את מילותיה אלי: 'יש לך לימון בשבילי כדי שאוכל להכין לימונדה לילדים?' רגינה הייתה בת 5 וג'קו חגג שנה ברכבת.

קלרה מנשה לבית גבריאל העידה כי חשה בקרון כמו עדר בקר ללא מזון וללא ידיעה לאן הוא נלקח. 22 מן המובלים גוועו למוות בשל תנאי הדרך, רובם זקנים.

סילביה ברו לבית חסון העידה כי הגיעה לאושוויץ ביום הולדתה. "עם ההגעה לקחו מאיתנו השומרים הגרמנים את המזוודות עם כל הפריטים האישיים שלנו כולל מטבעות זהב שנתפרו לתוך המכפלת בכלי המיטה. הבאנו אפילו סירים ומחבתות", מספרת סילביה, "לא היה לנו מושג לאן מובילים אותנו."

"השעה הייתה שעת צהריים", העידה לאורה ורון. "הגענו באור יום. השמש האירה את השמיים". ויולט לבית מאיו סיפרה כי הקרונות נעצרו והיא בהתה החוצה וראתה אנשים קרחים עם חליפות פסים עושים תנועות משונות. "אמרתי לאימא שלי שאני חושבת שהביאו אותנו לבית משוגעים".

מתילדה לבית שחון סיפרה כי בקרון היו שתי דלתות ואיש ס"ס הראה לכל אחד לאן ללכת. "אני החזקתי את אמי ביד אחת וביד השנייה היא החזיקה את אחי הקטן. אחיותיי אמרו לי שאשתדל לא להיפרד מאמי כי זקנים יקבלו בוודאי יחס יותר טוב. לצערי הכריח אותי איש הס"ס לצאת מדלת אחרת מזו של אמי ואחי. זה נעשה כל כך מהר שלא הספקתי אפילו לנשק את אמי לפרדה. זו הייתה הפעם האחרונה שראיתי אותה".

קלרה, ויולט ולאורה ורון מעידות שכאשר ירדו מן הקרונות פנו אליהם יהודים סלוניקאים. הם שמעו את שפת הלדינו בה דיברנו ופנו אל הנשים הצעירות: "תנו את הילדים שלכן לנשים המבוגרות." כששאל המראיין את קלרה לבית גבריאל האם אכן נהגו כך, היא אמרה כי מעטות בלבד נהגו כך, אם בכלל. "הן רצו לחבק את הילדים", הסבירה. ויולט הוסיפה כי הסלוניקאים רצו להציל את הנשים הצעירות. הם ידעו שנשים שנשאו בחיקן ילדים נשלחו מיד למוות.

"זה היה מנגלה", סיפרה לאורה ורון. "אני זוכרת שהיו לו מדים שחורים ומאחר והיה אוגוסט והיה חם מאוד, הוא החזיק את הז'קט שלו על הכתף במין תנוחה נונשלנטית. באותה נינוחות היפנה את אצבעותיו ימינה או שמאלה ובהינף יד גזר גורלות – לחיים או למוות".

ויולט מאיו החזיקה באמה מצד אחד ובאחותה מן הצד האחר. "לפתע הגיע איש ס"ס מלווה בכלב גדול ולקח את אימא מאתנו. היא עמדה שם ורק אמרה 'בנותי, בנותי' ואני רק זוכרת את עצמי פונה אליה ואומרת: צ'או מאמה." ויולט מנסה להסביר בעדותה את תגובתה זו: "היינו מותשים מלילות ללא שינה, חלשים פיזית בגלל דלות המזון שבא לפינו. לא יכולנו לחשוב בבהירות ולא להבין מה בדיוק קורה לנו".

חנה לבית חסון סיפרה כי עמדה בסלקציה עם אחותה סטלה. אחרי הסלקציה סטלה רצתה ללכת ולראות מה מצבה של אימא. "אז הגרמני נתן לה בעיטה וזרק אותה לרצפה ואמר לה: לכי מפה! פה זה לא המקום שלך".

קהילת יהודי רודוס הושמדה במהלכו של יום אחד – 16 באוגוסט 1944.

במהלכו של יום זה ברחו 11 אסירים רוסים מן המחנה באמצעות תעלה אותה חפרו מתחת לצריפי העץ אליהם דחסו הנאצים את האסירים, צריפים שהיו למעשה אורוות סוסים.

באותו יום הגיעו אל המחנה שני טרנספורטים גדולים מגטו לודז'. לאחר סלקציה הפכו 400 גברים מן המשלוח הראשון לאסירי המחנה וקיבלו את המספרים 6853B-6454B. מן המשלוח השני נבחרו 270 גברים לחיים זמניים במחנה וקיבלו את המספרים 7158B-6889B. יתר המגורשים מגטו לודז' שולחו ישירות למותם באחד ממבני הקרמטוריום

במחנה. מיד לאחר הגעתו של המשלוח השני מלודז' הגיע למחנה הטרנספורט הגדול של יהודי רודוס שכלל גם כמה עשרות מיהודי האי קוס. קרוב ל-1,800 יהודים ירדו באותן שעות מקרונות הבקר אל הרמפה של בירקנאו. 346 גברים עברו את הסלקציה וקיבלו את המספרים B-7159B-7504B. 254 נשים עברו את מבטוי הבוחנים של הד"ר מנגלה והופנו לסאונה לקבלת המספרים A-24215A-24468A. יתר המשולחים מרודוס נשלחו ישירות לתאי הגזים מיד עם הגעתם.

זמן קצר לאחר מכן הגיע למחנה טרנספורט שמנה 66 גברים יהודים מטרייסט ומזגרב. לאחר הסלקציה הפכו 6 מביניהם לאסירי המחנה וקיבלו מספרים עוקבים לאלה של הגברים יוצאי רודוס- B-7508B-7512B. כל יתר 60 המשולחים נרצחו מיידית.

לאחר הסלקציה נלקחו מי שנבחרו לחיים זמניים במחנה למבנה הסאונה. "הייתי עם אחותי", העידה קלרה מנשה, "ואתנו בנות צעירות נוספות מרודוס. גילחו אותנו לגמרי. לא יכולנו להכיר האחת את השנייה. אפילו אחותי שהייתה צמודה אליי נראתה לי זרה, אחרת."

לאורה ורון סיפרה כי בשלב בו חולקו הבגדים הן ניצבו בפני ערמה גדולה. "נגעתי במשהו נוקשה והתבוננתי. זו הייתה גופה קטנה של תינוק מת. נראה כי אמו רצתה להצילו בהטמינה אותו בערמת בגדים. היא לא ידעה שאין ילדים באושוויץ. אחותי התחילה לבכות ואני אמרתי לה שמכאן ואילך אנחנו חייבות להיות חזקות."

"ביום השני להגעתנו", מספרת סילביה לבית חסון, "קועקע על זרועי המספר 24369A. כך פנו אלינו מכאן ואילך, לא עוד שם, רק מספר. חילקו לנו בגדים כך שאישה גבוהה יכלה לקבל שמלה קטנה ולהפך. יכולת גם לקבל נעליים שונות זו מזו במידתן."

מאוחר מאוד באותו לילה הובילו את הנשים למחנה הקרנטינה, מחנה אליו הובלו אסירים שאך הגיעו לבירקנאו. רוב הנשים מרודוס הוכנסו לבלוק מס' 20. "היה קר מאוד", סיפרה ויולט לבית מאיו. "באושוויץ היה חם מאוד בצהריים עד שחשת שאתה נמס אך בשעות הלילה המאוחרות ובשעות הבוקר המוקדמות היה קפוא. קפאנו מקור."

"בשעה חמש בבוקר", מספרת מטילדה, "נכנסו לצריף שתי בחורות יהודיות. אחת שחרחרת פולנייה והשנייה בלונדינית מצ'כיה. היו להן שערות והן היו לבושות כמו בני אדם. הן התחילו לצעוק 'חולדה' ועוד מילים בשפות שלהן ואנחנו מרודוס לא יכולנו להבין אף מילה. הן התפלאו שאנחנו גם יידיש לא מבינות. חשבו שיהודיות מוכרחות לדעת יידיש."

"החורף הפולני", מעידה סילביה חסון, "היה בלתי נסבל עבורנו. הגענו מארץ ים תיכונית אל הקור של מזרח אירופה. בהזדמנות אחת החלפתי מנות אוכל במעיל." הן הועסקו בעבודה חסרת ערך של העברת לבנים. שתיים בכל פעם.

סילביה כתבה ש"בכדי לשפר את מצב הרוח היינו שרות באיטלקית. הקולות שלנו היו כל כך הרמוניים שאנשי הס"ס האזינו לנו ביראת כבוד. אחד השירים אותו ביקשו מאיתנו לשיר בכל פעם היה שיר שנקרא "זר פרחים". אני עדיין זוכרת את המילים: 'שמרו עליו (על הזר) טוב טוב בכדי שלא יירטב. אני רוצה לתת אותו לאהובי כשיבוא'."

לאורה ורון הייתה בצריף עם אחותה ועם דודתה פורטונה. "לילה אחד, אישה בשם מתי, אחת מהנשים הצעירות, החלה לצעוק. רצינו לעזור לה. פחדנו שהנאצים יגיעו ויהרגו אותה ולא רצינו שתרוץ אל מחוץ לבארק [לצריף] לעבר הגדר המחושמלת. היא המשיכה לצעוק ואז לפתע מתה. היא הייתה בת 21 ושמרנו עליה כל הלילה איתנו."

אשר ורון סיפר על אביו שנלקח ממנו באחת הסלקציות החוזרות שהתנהלו בבארק הגברים, בארק מספר 2 בקרנטינה. "בכדי לא לצער אותי פנה אבי לדודי, אחי אימי, רחמים כהן, וביקש ממנו בקשה אחרונה אחת. להשגיח על הילדים, להשגיח עלי." לעיתים קרובות ההשגחה והערבות ההדדית לא הספיקו.

ויולט לבית מאיו שולחה מאושוויץ לדכאו ומשם לברגן בלזן, שם שוחררה. היא איבדה הורים אחיות ואחים. רק אחות אחת שרדה מן המשפחה המורחבת - שרה.

עם השחרור נותרו בחיים 179 ניצולים מרודוס ומקוס.